

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ МОДЕЛІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ

Нестеренко Ю. В., ст. викладач (каф. ОППЦБ КПІ ім. Ігоря Сікорського)

Анотація. В роботі розглянуті питання доцільності, необхідності та нагальності екологічної освіти студентів в умовах сучасної екологічної кризи.

Ключові слова: екологія, екологічна криза, екологічна освіта.

Abstract. The article covers issues of expediency, necessity and immediateness of ecological education of students in the conditions of modern ecological crisis.

Keywords: ecology, ecological crisis, ecological education.

Вступ. Під екологічною кризою розуміють стійке порушення рівноваги між людиною, суспільством і природою, для якого характерна деградація навколишнього природного середовища і погіршення здоров'я населення. Ці прояви досягли такого масштабу, що відновлення рівноваги проблематичне без докорінного перегляду суспільством ставлення до природи.

Глобальні прояви руйнування екосистеми біосфери різні. На думку дослідників, екологічна криза має такі характерні аспекти: техніко-економічний, який характеризується виснаженням природних ресурсів; власне екологічний – характеризується порушенням біологічної рівноваги, з високим рівнем забруднення навколишнього середовища і погіршенням здоров'я населення; соціально-політичний, який характеризується глобальністю проблеми, необхідністю вирішення її у масштабах усієї планети [1, 2].

Основні причини екологічної кризи: хижацький спосіб виробництва, який характеризується нераціональним використанням природних ресурсів без одночасного вирішення питань їх збереження; недостатність екологічних знань про природні ресурси, закони природи і процеси взаємодії між навколишнім середовищем і людиною; недостатність професійних екологічних знань; недостатність коштів на природоохоронні заходи; помилкова думка про нескінченність процесів самоочищення тощо [3].

Аналіз стану питання. Світове співтовариство починає усвідомлювати загрозу екологічної кризи і приступає до реальних дій для її запобігання. Люди починають розуміти, що безмежні порушення біосфери, яка є частиною глобальної екосистеми, приводять до неминучої розплати власним здоров'ям. Людство може існувати тільки у такій біосфері в якій воно існувало до екологічної кризи. Достойна якість життя можлива тільки тоді, коли потреби людей задовольняються за менших витрат часу, речовин і енергії, при мінімальних збитках для природних екосистем і здоров'я людей.

Саме ці постулати покладені в основу концепції стійкого розвитку, сформованій в документах конференцій ООН [4] щодо навколишнього

середовища і розвитку людства. Основний висновок, який зроблено, полягає в тому, що на початку XXI сторіччя людство переживає вирішальний момент власної історії і для того щоб вийти із екологічної кризи необхідне переосмислення цінностей. Ця ідеологія отримала свій подальший розвиток у відповідних законодавчих документах країн світу у тому числі України [5].

Важливе місце у розумінні і реалізації концепції посідає забезпечення екологічної безпеки населення, під яким розуміють захищеність життєво важливих потреб людини від антропогенних і природних впливів всього навколишнього середовища.

Основні судження концепції стійкого розвитку, а також екологічної безпеки полягають у тому, що розвиток – це радість спілкування, щастя, здоров'я і безпека. Розвиток сталий якщо діти щасливіші за батьків, а вищою цінністю на землі оголошене життя. За стійкого розвитку забезпечується рівність прав сучасного і майбутнього поколінь на життя у сприятливому природному середовищі, користування природними ресурсами, збереження здоров'я і задоволення духовних потреб. Збиток навколишньому середовищу, здоров'ю і безпеці населення який завдається природокористуванням повинен компенсуватися відповідно до фактичних впливів [6].

Ідеї стійкого розвитку вже визначили позицію світової спільноти на користь виживання, безперервного розвитку цивілізації та збереження біосфери. Нині в концепції сталого розвитку відбувається поступове зміщення акцентів з біологічного на економічний та інформаційний. Інформаційний простір, який розглядається як соціально-орієнтовна технологія організації культурного середовища сучасного суспільства, виступає дієвим інструментом досягнення і підтримки суспільного гомеостазу в складних умовах інформатизації.

Концепція стійкого розвитку, більш адекватною назвою якої вважають “розвиток, відповідний стану природи і її законам” виникла як спроба протидії негативним тенденціям розвитку людського суспільства. Ще донедавна світове співтовариство дотримувалося споживчої ідеології, приділяючи головну увагу задоволенню зростаючих потреб народонаселення. У багатьох державах сформувалося індустріально-споживче суспільство. Тому реалізація цієї, орієнтованої на виживання суспільства, комплексної функції інформатизації полягає не тільки в задоволенні, а й у поступовій кардинальній переорієнтації потреб населення, їхній екологізації й інтелектуалізації для того, щоб реалізувати мету стійкого розвитку.

Однією з найгостріших проблем, що привертає увагу людства під час науково-технічної революції, постала проблема раціонального природокористування і охорони довкілля. Розвиток науки і техніки сягнув такого рівня, коли кожен член суспільства повинен володіти певною системою екологічних знань. У наш час без цього неможливе ні раціональне використання природних ресурсів, ні вирішення проблем виробництва, ні охорони довкілля.

Саме з цією метою у нашій державі, як і у багатьох інших, впроваджено інтенсивну екологічну пропаганду.

Мета роботи: дослідження педагогічного процесу екологічної освіти і виховання студентів технічного університету.

Екологічна культура як специфічний людський спосіб адаптації в біосфері водночас є головним способом регуляції відносин людини і біосфери, дедалі потужнішим її самоорганізації та розвитку. Витоки екологічної кризи людського суспільства багато хто вбачає саме в моральній проблемі. Тому докорінна зміна раціонально-прагматичних пріоритетів освоєння світу на гуманітарно-етичні має утримати цивілізацію на шляху сталого розвитку, запобігти глобальній екологічній кризі.

Шлях до високої екологічної культури лежить крізь екологічну освіту, яка на порозі третього тисячоліття стала необхідною складовою гармонійного, екологічно безпечного розвитку.

Соціально-педагогічна модель екологічної освіти становить сукупність закономірностей, що ґрунтуються на ідеях і положеннях, які діалектично розвиваються відповідно до потреб і запитів конкретної історичної епохи. Понад трьох десятиліть міжнародна науково-педагогічна спільнота впроваджує освіту в галузі навколишнього середовища як неперервний процес, що охоплює всі вікові, соціальні та професійні верстви населення [6].

Мета екологічної освіти і виховання – формування системи наукових знань при розкритті багатогранних цінностей природи.

Від успішного розвитку екоосвіти, від створення нового стилю екомислення здебільшого залежить майбутня повноцінність природи. Як наслідок широкого впровадження екологічних знань має виникнути особливе – охоронне ставлення до природи, а також своєрідна “виробничо-технологічна” етика, яка змусить передбачати і планувати максимально повне використання відходів виробництва і споживання [7].

Численні статті, книги, проекти і програми наповнені даними, які свідчать про колосальні порушення в природному балансі, викликані діяльністю людини. Внаслідок вирубки лісових масивів лісистість суші зменшилась з 75 до 25%, під загрозою зникнення майже п’ятдесяти тисяч видів рослин і біля 1200 видів тварин. У минулому сторіччі забруднення важкими металами у порівнянні з ХІХ сторіччям збільшилось у 10–15 разів, а плащі пустель зросли більш, ніж на 9 млн. кв. км. Це примушує замислитись про майбутнє нашої планети [8].

Для вирішення проблеми екології велике значення, крім наукових знань і державних програм, має виховання свідомих, морально здорових людей, здатних втілювати ці знання і програми в життя.

Великий обов’язок у цій справі за нашою освітою і зокрема вищою. Особиста відповідальність студента визначається тим, наскільки добре він розуміє практичні завдання охорони природи, які висуває наше суспільство.

Відповідальність також свідчить про готовність активно протидіяти безвідповідальному ставленню до природи. Формування відповідального ставлення до природи, в основі якого лежать розуміння її універсальної цінності. Глибокі знання і вміння не можуть бути отримані в рамках однієї окремої навчальної дисципліни. Питання співіснування людини і суспільства з природним середовищем повинні вивчатись комплексно, тобто кожна навчальна дисципліна повинна надати свій внесок в цю роботу, взаємодіючи з іншими дисциплінами. Спеціалісти підкреслюють такі особливості екологічної освіти, як цілісність, міждисциплінарність, інтеграцію [9].

Найважливіший компонент екологічної освіти – діяльність студента. Різні її види доповнюють одна одну: учбова сприяє засвоєнню теорії і практики взаємодії суспільства і природи, оволодінню прийомами причинного мислення у сфері соціальної екології; гра формує досвід прийняття екологічно доцільних рішень, дозволяє розглянути дані питання під кутом власного майбутнього фаху; суспільно корисна діяльність слугує набуттю досвіду прийняття екологічних рішень, сприяє вивченню і охороні місцевих екосистем, пропаганді екологічних ідей [10].

Студенти повинні чітко усвідомити, що природа із засобу виробництва стає необхідною умовою існування людини, а підтримання її життєво придатних характеристик – метою людської діяльності. Щоб забезпечити своє існування і розвиток, людина повинна не тільки організувати виробництво, а й відновлення природних умов – так зване екологічне виробництво. І вся виробнича діяльність повинна здійснюватися під кутом екологічного імперативу: “Людина – частина природи, вона або загине разом з нею, або відшукає шляхи порятунку”.

На початку XXI століття у всьому світі велика увага приділяється екологічній культурі і свідомості, інформованості людей про екологічну ситуацію в світі, регіоні, місці проживання, їхньої обізнаності з можливими шляхами вирішення різних екологічних проблем, з концептуальними підходами до збереження біосфери і цивілізації [1].

Підготовка студентів з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості і культури на основі критеріїв оцінки взаємовідносин людського суспільства та природи, повинна стати одним із головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України і окремих її регіонів.

Екологічна освіта як цілісне культурологічне явище, повинна спрямовуватися на формування екологічної культури як складової системи національного і громадянського виховання всіх верств населення України, а особливо студентської молоді.

Екологічна освіта набуває великого практичного значення. З одного боку, на базі набутих екологічних знань, створюються та підтримуються стійкі високопродуктивні агроекосистеми, з іншого – людство уже усвідомлює особливу

важливість негативних наслідків хижацького використання природних ресурсів та порушень екологічних законів у своїй господарській діяльності. Тому, необхідно поліпшувати якість екологічної освіти, зробити все можливе для запобігання екологічній катастрофі на землі.

Екологічна освіта студентів є продовження попередніх етапів екологічної освіти, більш високим у системі безперервної багатоступеневої екологічної освіти. Вища екологічна освіта повинна бути організована так, щоб кожний випускник зумів самостійно проаналізувати екологічну ситуацію, прийняти екологічно доцільне рішення. Необхідно враховувати, що екологічна освіта не може орієнтуватися тільки на розум, необхідно впливати також на емоції та почуття студентів.

Висновки. Екологічна освіта повинна: розглядати навколишнє середовище у всій його повноті; бути міждисциплінарною за своєю суттю; вивчати головні проблеми навколишнього середовища з урахуванням місцевих, регіональних і міжнародних поглядів на проблему; використовувати різноманітність навколишнього середовища, що вивчається, і широкий набір методичних прийомів для навчання.

В результаті екологічної освіти: буде сформована гармонійно розвинута особистість з гуманістичним світовідчуттям природного середовища; кожен студент, а з часом кожний громадянин буде переконаний у необхідності зберігати та відновлювати земні простори; при плануванні будівництва підприємств, їх функціонуванні, розширенні та реконструкції буде враховуватись баланс природних ресурсів.

Основне завдання екологічної освіти – необхідність закріпити у суспільстві те, що природні багатства не безмежні. Сучасне суспільство не має жити за рахунок майбутніх поколінь.

Отже, екологізація в суспільстві людської свідомості засобами освіти та виховання створює сприятливі умови для успішної програми стійкого екологічного розвитку в Україні.

Література

1. Кравченко С.М., Костицький В.М. Екологічна етика і психологія людини. – Львів: Світ, 1991. – 104 с.

2. Крисаченко В.С., Хилько М.І. Екологія. Культура. Політика: Концептуальні засади сучасного розвитку. – К.: Знання України, 2002. – 598 с.

3. Данилов-Данильян В., Лосев К. Глобальный экологический вызов: теоретический анализ и возможные сценарии / Грани глобализации. – М., 2003. С. 270–280.

4. Паризька угода 2015. Електронний ресурс: <https://nachasi.com/2017/06/02/paris-climate/>

5. Про ратифікацію Паризької угоди // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 35. – С. 595.
6. Салтовський О.І. Основи соціальної екології: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 382 с.
7. Борейко В.Є., Подобайло А.В. Екологічна етика. Навчальний посібник. – К.: Фітосоціоцентр, 2004. – 116 с.
8. Гигиена и экология человека / Ред. Н.А. Матвеева. – М.: Академия, 2008. – 304 с.
9. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка. Навч. Посібник. – К., 2007. – 656 с.
10. Педагогіка вищої школи / За ред. З.Н. Курляна. – К.: Знання, 2007. – 495 с.